

ПРИРОДОЗНАВСТВО. ТЕХНОЛОГІЇ

УДК 37. 377.8

Дмитро ЛИСИЦЯ,
голова циклової комісії
професійно зорієнтованих дисциплін
стоматологічного профілю,
викладач стоматологічних дисциплін
Рівненського державного базового медичного коледжу

Інеса ХМЕЛЯР,
кандидат педагогічних наук,
завідувач навчально-методичним підрозділом, викладач
хімії Рівненського державного базового медичного
коледжу

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ'ЯЗБЕРІГАЮЧОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ В СТУДЕНТІВ СТОМАТОЛОГІЧНОГО ФАХУ МЕДИЧНИХ КОЛЕДЖІВ

У статті розглянуто питання впровадження здоров'язберігаючих технологій навчання в практику діяльності вищих медичних навчальних закладів. Запропоновано введення в навчальний процес програм, де розглядаються питання виникнення, перебігу та профілактики професійних захворювань для студентів стоматологічного фаху з метою формування здоров'язберігаючих компетентностей.

Ключові слова: здоров'язберігаючі технології, професійні захворювання стоматологічних фахівців, компоненти здоров'язберігання, критерії визначення рівнів готовності до здоров'язберігання.

В статье рассмотрены вопросы внедрения здоровьесберегающих технологий обучения в практику деятельности высших медицинских учебных заведений. Предлагается введение в учебный процесс программ, рассматривающих вопросы возникновения, течения и профилактики профессиональных заболеваний для студентов стоматологических специальностей с целью формирования здоровьесберегающих компетенций.

Ключевые слова: здоровьесберегающие технологии, профессиональные заболевания стоматологических специалистов, компоненты здоровьесбережения, критерии определения уровней готовности к здоровьесбережению.

The article deals with the problem of application of healthcare technologies in practice in higher medical educational institutions. It is proposed the

introduction of the training programs connected with the origin, course and prevention of occupational diseases for dental students in order to form healthcare competencies.

Key words: healthcare competencies, occupational diseases of dentists, the components of health care, the criteria for determining the levels of readiness for healthcare.

Постановка проблеми. XXI століття висуває перед людством проблеми, пов'язані з функціонуванням суспільства сучасних технологій. Успішне їх вирішення цілком залежить від здатності людства загалом і окремо взятої особистості зокрема мислити нестандартно й оригінально. Склалися умови, коли перспективи держави у високотехнічних та наукоємних галузях забезпечують висококваліфіковані талановиті кадри. Нові завдання вимагають нового викладача, здатного успішно вести пошук, розвиток та реалізацію здібностей студентської молоді, їх підготовки до майбутньої професійної діяльності [1].

Праця гігієніста зубного та зубного техніка супроводжується впливом цілого ряду несприятливих факторів, до яких належать: надмірне напруження аналізаторних систем, вимушене положення тіла під час роботи, нерідко дискомфортний мікроклімат, недостатнє чи нераціональне освітлення, наявність шуму, контакт із хімічними речовинами, алергенами, надмірна забрудненість пилом повітря зуботехнічних лабораторій, ультрафіолетове випромінювання, ризик зараження при роботі з біологіч-

ними рідинами тощо. Вплив вищевказаного комплексу факторів виробничого середовища обумовлює досить високий рівень розвитку захворювань серед стоматологічних працівників.

Проблема зменшення професійної захворюваності, збереження здоров'я гігієніста зубного та зубного техника є пріоритетним напрямком освітнього процесу вищих медичних навчальних закладів. Закладання «принципів самозбереження» у свідомості майбутніх медичних працівників, досконале відпрацювання навичок із техніки безпеки на робочому місці, прищеплення культури гігієни праці – може зменшити вплив негативних факторів на здоров'я стоматологічного працівника в майбутньому.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема впливу праці на здоров'я стоматологічних фахівців досліджувалася та розроблялася науковцями в галузі стоматології (А. Я. Новик, А. М. Солдатова, В. Г. Мартіросова, Л. В. Семенець (1991); Є. В. Боровський, І. М. Макеєва, Е. А. Естеров, Е. Іоффе (1996); В. І. Пухасєв, Л. А. Бистрова (1997); В. Ф. Куцевляк, С. В. Куцевляк (1998); Р. Х. Камалов, С. М. Сметаняк, Г. І. Рачитський, А. Ю. Чеховий (2000); А. К. Ніколишин (2001); І. М. Макеєва, Хейнц Бергман (2002); Е. Ф. Бочаров, Я. А. Дундурс, Д. Р. Спруджа, М. Я. Баке (2004)).

Значний внесок зробили також філософи, культурологи, психологи, зокрема В. Казначєєв, В. Климова, В. Скумін, Є. Спірін, І. Фролов, В. Леві, А. Маслоу. Свої наукові праці присвятили валеології, науці про здоров'я людини, такі науковці, як Е. Белік, В. Бобрицька, М. Болотова, І. Брехман, Е. Булич, М. Гончаренко, М. Гриньова, І. Муравов.

Аналіз літератури з даного питання засвідчує про негативний вплив умов праці на здоров'я працівників стоматологічної галузі. Це спонукало нас до розробки методів профілактики шляхом введення

в навчальний процес технологій навчання здоров'ю в контексті здоров'язберігаючих технологій у студентів під час здобуття стоматологічної освіти.

Мета статті – вказати на основні професійні захворювання гігієніста зубного та зубного техника у майбутній професійній діяльності; розглянути освітні методики й прийоми, спрямовані на навчання студентів та моніторинг засвоєння знань та навичок задля профілактики професійної захворюваності.

Виклад основного матеріалу. Стан здоров'я медичних працівників стоматологічного профілю безпосередньо пов'язаний з умовами праці. Несприятливі чинники, зорове й емоційне напруження, вимушена робоча поза, нераціональне освітлення, небезпека передачі інфекції, контакт з алергенами і токсичними речовинами, вібрація, шум, рентгенівське і лазерне випромінювання призводять до значного рівня їх захворюваності порівняно з іншими фахівцями-медиками [2; 3].

На умови праці істотним чином впливають розміщення та облаштування приміщень стоматологічних поліклінік, відділень, кабінетів і зуботехнічних лабораторій. Нормальні умови праці, як правило, є в типових стоматологічних поліклініках, де набір приміщень, їх планування та розміри відповідають необхідним гігієнічним вимогам. У тих випадках, коли стоматологічні кабінети розміщені у пристосованих приміщеннях, часто не дотримуються норми площ як на основне стоматологічне крісло, так і на додаткове. У будинках блокового будівництва наявне зниження висоти кабінету, що призводить до погіршення мікроклімату.

На основі проведених досліджень прослідковуються особливості захворювань гігієніста зубного та зубного техника, про що засвідчують дані, наведені в таблицях 1, 2 [2].

Таблиця 1

Частота професійних захворювань, залежно від етіологічного фактора та стоматологічних спеціальностей (на 10 тис. працюючих)

Захворювання	Гігієніст зубний (зубний лікар)	Зубний техник
Професійна алергія	0,14	—
Алергічний дерматит верхніх кінцівок	0,98	0,70
Професійна екзема рук	0,28	—
Вегетоміофасцит рук	—	0,14
Міозит м'язів рук	—	0,14
Плексит правого плечового сплетення	0,14	—
Хронічний епікондиліт	—	0,42
Тендовагініт м'язів рук	—	0,14
Вегетативний поліневрит	0,14	—
Кандидоз шкіри рук	0,14	—

Структура професійної захворюваності медпрацівників стоматологічного профілю (у %)

Форма та характер профзахворюваності	Нозологічна форма	%
Хронічні захворювання	Дерматит	17,34
	Алергічний дерматит	22,67
	Поліневрит	1,33
	Професійна екзема	12
	Професійний тендовагініт	1,33
	Медикаментозна алергія	5,34
	Хронічний епіконділіт в/к	6,67
	Міозит правого передпліччя	5,33
	Кандидоз рук	1,33
	Алергози, кропивниця	2,67
	Вегетоміофасцит рук	1,33
	Деформуючий артроз суглобів кистей рук	2,67
	Невралгія передпліччя	1,33
	Вегетативний поліневрит	1,33
	Плексит правого плечового сплетення	1,33
	Лігаментит правої долонної зв'язки	2,67
	Професійна дискінезія рук	1,33
Гострі захворювання	Професійний алергічний дерматит	1,33
Хронічні отруєння	Хронічна ртутна інтоксикація	6,67
Гострі отруєння	Гостра ртутна інтоксикація	4

Зважаючи на представлені дані, можна стверджувати про патології гігієніста зубного (зубного лікаря) і зубного техніка, що виникають переважно при ураженнях опорно-рухового апарату та шкірних покривів. Основними етіологічними факторами є: зменшення рухливості під час виконання професійних обов'язків, утомлюваність суглобів, перенавантаження м'язів тіла та кінцівок; контакт шкіри з мікроорганізмами та грибами, а також використання в роботі хімічних речовин [3]. Важливо також пам'ятати про ризик зараження при контакті з біологічними рідинами (кров, слина, гній), які при попаданні в організм медичного працівника можуть спровокувати захворювання на гепатит, ВІЛ-інфекцію та СНІД.

За даними науковців, ризик зараження вірусами гепатиту та ВІЛ-інфекції вищий саме у середніх медичних працівників (гігієніст зубний, зубний лікар, асистент лікаря-стоматолога, медична сестра стоматологічного кабінету), ніж у лікарів стоматологів [4; 5]. Водночас, як свідчать численні дослідження, при наявності знань щодо причин виникнення, клініки та наслідків професійних захворювань залишається досить низьким рівень здоров'язберігаючих знань серед практикуючих стоматологічних фахівців. Одним із можливих способів розв'язання цієї проблеми є розробка і впровадження технологій здоров'язберігання як компонента

професійної підготовки студентів стоматологічного фаху задля формування компетентностей із питань профілактики патологій, що виникають у професійній діяльності.

У процесі викладання дисциплін стоматологічного профілю виявлено такі недоліки:

- подання готової інформації викладачем за відсутності особистої навчальної діяльності студента;
- перевага репродуктивних методів навчання та методів відтворення навчальної інформації над творчими;
- епізодичність диференційованого навчання, коли неможливі реалізація та розвиток навчальних компетентностей;
- несистематичний та поверхневий контроль за процесом формування знань, умінь та навичок;
- неможливість вибору студентом змісту, способів та засобів навчання;
- навчання носить фронтально-колективний, а не індивідуальний характер;
- значний потік нової інформації, пресинг наукових понять і законів, не приділяється увага розкриттю логічного і генетичного зв'язку між ними, а також вплив умов праці, дотримання правил техніки безпеки на рівень професійної захворюваності.

Представлені вище чинники сприяють накопиченню репродуктивних знань і засвідчують, що

традиційна система повною мірою не забезпечує формування та розвиток компетентності здоров'язбереження. Аналіз отриманої інформації надає об'єктивну картину рівня освіченості студентів із питань проблеми, яка сприяє розвитку професійних захворювань та спрямує на створення навчального напрямку, виходячи з бази знань стосовно поставлених питань.

Метою застосування в навчальному процесі здоров'язберігаючих технологій є формування в студентів знань щодо причин та наслідків професійних захворювань, умінь та навичок їх попередження. Крім того, важливо навчити їх використовувати ці знання у майбутній професійній діяльності.

Здоров'язберігаюча технологія насамперед передбачає діагностику рівня освіченості студентів за виділеними критеріями і показниками. До основних критеріїв визначення рівнів готовності до здоров'язберігання належать: мотиваційний, когнітивно-пізнавальний, фізкультурно-оздоровчий і рефлексивно-корегувальний. Вираженість критеріїв відображена в наступних показниках:

- мотиваційний критерій (зацікавленість інформацією науково-практичного характеру щодо здоров'язберегаючої діяльності, внутрішня потреба в реалізації профілактичних заходів із метою попередження професійних захворювань);

- когнітивно-пізнавальний критерій (сформованість теоретико-прикладних знань у галузі здоров'язбереження);

- фізкультурно-оздоровчий критерій (сформованість умінь і навичок у галузі реалізації профілактичних заходів з метою попередження професійної захворюваності);

- рефлексивно-корегувальний критерій (здатність до адекватної самооцінки себе як суб'єкта освітнього здоров'язберігаючого процесу).

Із метою реалізації діагностики рівня освіченості та готовності до здоров'язберігання студентів пропонується дослідження знань:

- понять («фізіологія праці», «гігієна», «гігієна праці», «умови та фактори праці», «санітарія», «санітарія праці»);

- функціональних обов'язків гігієніста зубного та зубного техника;

- умов праці та можливих небезпек для здоров'я працівників даних спеціальностей;

- санітарно-гігієнічних норм, що висуваються до лікувально-профілактичних закладів стоматологічного профілю;

- нозологій, які можуть виникати в умовах перевантаження органів чуття, опорно-рухового апарату та внутрішніх органів (опираючись на знання анатомії та фізіології людини, хімії та фізики).

Для здійснення наступного етапу реалізації здоров'язберігаючих технологій, що полягає у навчанні прийомам збереження здоров'я як первинного елемента профілактики професійної захворюваності, необхідно впроваджувати: аксіологічний, гносеологічний, діяльнісний та вольовий компоненти здоров'язберігання.

Аксіологічний компонент виявляється в усвідомленні студентами вищої цінності власного здоров'я, переконаності в необхідності профілактики професійних захворювань, що дає змогу реалізувати поставлені цілі, розумові і фізичні можливості.

Гносеологічний компонент пов'язаний з оволо-

дінням необхідних для процесу здоров'язберігання знань і вмінь, пізнанням своїх потенційних здібностей і можливостей, інтересом до вивчення літератури з цього питання, різних методик оздоровлення і зміцнення організму.

Оволодіння способами здоров'язберігаючої діяльності, спрямованими на підвищення рухової активності, попередження гіподинамії, формування життєво важливих якостей, які підвищують загальну працездатність, забезпечуються діяльнісним компонентом.

Вольовий компонент передбачає формування позитивних емоцій, прагнення здійснювати профілактичні заходи, аналізувати зміст та результати здоров'язберігаючої діяльності, вносити в неї відповідні корективи.

Для забезпечення аксіологічного компонента як складової даного етапу пропонується застосовувати навчальні здоров'язберігаючі програми, які передбачають вивчення професійних нозологій, їх вплив на якість життя стоматологічного фахівця залежно від спеціальності та специфіки робочого місця. Важливу роль при цьому відіграє акцент щодо наслідків професійних захворювань.

Гносеологічний компонент формується за допомогою введення в навчальні здоров'язберігаючі програми профілактичних заходів з їх принципами, умовами та реалізацією.

Згідно з даними програм, у ході практичних занять забезпечується діяльнісний компонент, який передбачає застосування отриманих знань. Завдяки інтерактивним педагогічним технологіям є можливість поєднання діялісного та вольового компонентів, моделювання ситуацій, що імітують причини виникнення загроз здоров'ю стоматологічного фахівця на робочому місці. Як наслідок – студенти мають можливість аналізувати зміст та результати своєї здоров'язберігаючої діяльності, вносити в неї відповідні корективи.

Висновки. Проблема професійних захворювань медичних працівників стоматологічного профілю суттєво погіршує якість життя спеціалістів, зокрема викликає інвалідизацію чи порушення фізичного здоров'я, впливає на психоемоційний стан фахівця.

На жаль, практикуючи зубні техніки та гігієністи зубні навіть за наявності знань щодо причин та наслідків професійних захворювань не завжди приділяють увагу їх профілактиці на робочому місці. Це, перш за все, стосується молодих спеціалістів, які нещодавно закінчили навчальні заклади і, за відсутності знань про шкідливі фактори діяльності, не можуть захистити себе від професійних захворювань.

Зважаючи на це, здоров'язберігаючі технології в освіті медичних працівників стоматологічного профілю важливо впроваджувати ще до початку трудової діяльності. Цей процес повинен бути багатоступеневим, зорієнтованим на вивчення шкідливих факторів залежно від виду роботи, що виконується, та знань патологічних змін, які впливають на системи організму.

Звичайно виникає питання щодо можливостей інтегрування здоров'язберігаючих програм у навчальний процес, поєднання їх вивчення зі спеціальними дисциплінами. Цього можна досягнути при фаховому підході, залучивши педагогів, фахівців зі стоматології, психологів та реабілітологів.

Акцент у навчанні потрібно робити на моделювання ситуацій та вдосконалення алгоритму прийняття студентами рішень із метою досконалого володіння принципами захисту здоров'я у майбутній професійній діяльності.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у міжпредметній інтеграції фундаментальних та професійно орієнтованих дисциплін.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бех І. Д. Особистісно орієнтований підхід у вихованні / І. Д. Бех // Професійна освіта: педагогіка і психологія / за ред. Т. Левовицького, І. Вільги, І. Зязюна, Н. Ничкало // Польсько-український журнал. – К. : Ченстохова, 2000. – 486 с.

2. Катаева В. А. Труд и здоровье врача-стомато-

лога / В. А. Катаева. – М. : Медицина, 2002. – 206 с.

3. Костенко И. В. Социально-гигиенические особенности заболеваемости стоматологов и обоснование мероприятий по их оздоровлению : автореф. дис. на соискание ученой степени канд. мед. наук / И. В. Костенко. – Л., 1985. – 22 с.

4. Махмануров А. А. Распространенность ВИЧ-инфекции и гепатитов среди медицинских работников Кыргызской Республики // Молодой ученый. – Чита, 2011. – 23 с.

5. Митяева А. М. Здоровьесберегающие педагогические технологии : учеб. пособие для студ. высш. учеб. заведений / А. М. Митяева. – М. : Академия, 2008. – 192 с.

Дата надходження до редакції: 13.01.2015 р.

УДК 37.013.46

Олена ВЕРШИНСЬКА,

викладач кафедри економіки та маркетингу
Рівненського інституту слов'янознавства
Київського славістичного університету

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ РОЗВИТКУ ПРОФЕСІЙНОЇ МОТИВАЦІЇ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ ІЗ МАРКЕТИНГУ

У статті конкретизовано зміст категорії «мотивація» та особливості її прояву в поведінці студента вищого навчального закладу. Описано механізм реалізації внутрішньої мотивації студентів-маркетологів у процесі набуття ними професійних знань. Доведено важливість формування мотиваційної структури особистості при професійному вдосконаленні підготовки маркетологів.

Ключові слова: мотивація, мотивація навчальної діяльності, професійна підготовка маркетологів.

В статье конкретизирован смысл категории «мотивация» и особенности ее проявления в поведении студента высшего учебного заведения. Описано механизм реализации внутренней мотивации студентов-маркетологов в процессе приобретения ими профессиональных знаний. Доказано важность формирования мотивационной структуры личности в профессиональном усовершенствовании подготовки маркетологов.

Ключевые слова: мотивация, мотивация учебной деятельности, профессиональная подготовка маркетологов.

It has been concretized the content of the category «motivation» and the peculiarities of its manifestation in behavior of students in higher

educational establishments. The mechanism of implementation of the internal motivation of students-marketers during gaining professional knowledge has been determined. The significance of the formation of the individual motivational structure in professional marketes' training has been proved.

Key words: motivation, motivation of training activities, professional marketes' training.

Постановка проблеми. Одним із найважливіших напрямів підготовки висококваліфікованих фахівців у сучасних умовах є забезпечення високої якості професійної підготовки студентів на основі збереження її фундаментальності, відповідності актуальним і перспективним потребам особи, суспільства й держави. Особливу значущість і актуальність у сучасних умовах набуло завдання професійного розвитку майбутніх фахівців. Тому дослідження шляхів підвищення ефективності процесу професійної підготовки студентів вищих навчальних закладів у сучасних реаліях набуває особливого значення для педагогічної науки і практики.

На сьогодні у сучасній вищій школі, як і раніше, досить гостро стоїть завдання підвищення ефективності навчання й оптимізації навчально-пізнавальної діяльності студентів. Попри недостатні здібності висока навчальна мотивація може